

Kulturhistoriskt underlag för vård- och underhållsplan

Magdalena Jonsson, 2007

Kort historik

Samhället Bockara ligger utmed väg 23 väster om Oskarshamn. Området ligger mellan den fornlämningstäta kustbygden och Mörlunda och Högsby socknar som har rika lämningar från järnåldern. Bockara är en skogsbygd och tillhör idag Oskarshamns kommun.

Samhället hörde ursprungligen till Mörlunda socken och de stora avstånden gjorde att man iordningställde en begravningsplats i västra delen av samhället. Den stod klar 1933. Året efter uppfördes en klockstapel och planerna på att bygga ett kapell tog fart. Kapellet stod klart 1938. Under slutet av 1900-talet har man övergått till att kalla kapellet för kyrka.

Källor

ATA Antikvarisk-topografiska arkivet, Riksantikvarieämbetet.

CN Muntliga uppgifter kyrkvaktmästare Carla Nilsson

KLM Kalmar läns museums arkiv.

De nedan redovisade uppgifterna utgör en sammanfattning av redovisad litteratur och genomgångna arkiv och ska inte ses som en komplett beskrivning av händelser i kyrkobyggnadens historia.

År	Händelse	Källa
1933	Begravningsplatsen i Bockara började anläggas.	ATA
1934	En klockstapel byggdes.	ATA
1938	Ritningar till kapellet gjordes av arkitekt Johannes Dahl. Lågtrycksångvärmeledning installerades av Oscar Nilsson&Son, Kalmar.	ATA
1942	Yttertakets deformeringar p g a konstruktionsfel i takstolarna vilket medförde att väggarna började bukta utåt. Tre tvärgående förankringsstag sattes in som förstärkning.	ATA
1953	En läktarorgel inköptes från H Lindegren, Göteborg.	ATA
1961	En ny oljeeldningsanläggning och nya värmeledningar installerades.	ATA
1990	Kyrkan restaurerades. Det två trappstegen framför altarringen togs bort. Istället höjdes hela koret ett steg vid den första bänkraden och därefter ytterligare ett steg längre in i koret. Även absiden höjdes ett steg. En ny öppen altarring byggdes. Altarbordet flyttades ut från väggen och så gjordes även med det krucifix som tidigare hängt på väggen. Det hängdes svävande över altaret. Absidens fönster försågs med bilder av färgat glas. En korbänk i väster togs bort och ersattes av lösa stolar. Predikstolens trappa från sakristian togs bort och ersattes av en mindre trappa från koret. Det gav bättre plats i sakristian som utnyttjades för nya förvaringsskåp. Kyrkans trägolv slipades sedan en linoleummatta tagits bort. Kyrkans inredning som tidigare varit målad i vitt och grått fick en ny färgsättning i grönt,	KLM CN

	blått, grått och orange. Under läktaren tillkom en läktarunderbyggnad som rymmer toaletter, kapprum och förråd. Det gjorde att tre bänkrader fick tas bort.	
2007	Värmesystemet kompletterades och oljepannan behölls.	CN

Övergripande kulturhistorisk bedömning

Generella värden

Som alla andra kyrkor byggda före utgången av år 1939 skyddas Bockara kyrka genom Kulturminneslagen (SFS 1988:950). Lagskyddet är ett uttryck för att dessa kyrkor anses ha ett högt kulturhistoriskt värde. Det är inte enbart kvalitativa, estetiska eller historiska egenskaper som tillmätts värde, utan också symboliska och ickemateriella. Varje kyrka utgör ett lokalt kulturarv för sin bygd och är ofta bland de äldsta byggnaderna i socknen. Kyrkorna har generella värden, d v s sådana som är gemensamma för alla kyrkor. I skriften "Kulturhistorisk karaktärisering och bedömning av kyrkor", utgiven av Riksantikvarieämbetet, ges exempel på sådana värden och karaktärsdrag. Kyrkan och kyrkomiljön är karaktärsskapande för bygden, ett landmärke och en orienteringspunkt i landskapet. Den är en symbol för trygghet, kontinuitet och förankring i tillvaron. Det lagliga skyddet omfattar kyrkobyggnadens exteriör och interiör, dess inventarier samt kyrkogården med dess byggnader och fasta anordningar

Bakgrund

Bockara var ursprungligen det sydöstra hörnet av Mörlunda socken och från slutet av 1800-talet också en del av Mörlunda kommun. Under 1900-talet genomfördes flera kommunsammanslagningar. År 1952 resulterade det i bildandet av Mörlunda-Tveta storkommun. En ny kommunsammanslagning genomfördes 1968 då Hultsfreds kommun bildades. Mörlunda-Tveta försökte i det längsta att förbli en självständig enhet men tvingades 1971 att bli en del av Hultsfreds kommun. I samband med denna förändring överfördes samhället Bockara till Oskarshamns kommun och Döderhults församling.

Kyrkomiljön

Bockara ligger mitt emellan två fornlämningsrika bygder. I öster finns Döderhultsviken med boplatser daterade till sten- och bronsålder och i väster finns flera lämningar från järnåldern i Mörlunda och Högsby socknar. Under medeltiden kallades Bockara för Bodakarum och här fanns flera gårdar. Det samhälle vi ser idag började växa fram i början av 1900-talet. De grusåsar som fanns runt byn exploaterades och med tiden startades cementfabriker.

Kyrkan och kyrkogården är belägna i den västra delen av samhället. Öster om kyrkan ligger församlingshemmet och bortom detta börjar samhällets villabebyggelse. Norr om kyrkan går väg 23 mot Oskarshamn. I övrigt är platsen omgiven av tallskog. Kyrkan ligger mitt på kyrkogården i en liten tallskogsdunge och utanför denna dunge är ytor för gravsättningar iordningställda. Kyrkogården är en tidstypisk skogskyrkogård där en del av den naturliga växtligheten i form av tallar, björkar och enar har sparats. En vallmur omgärdar kyrkogården. Öster om kyrkan står en klockstapel. Den har formen av en öppen klockbock. Sadeltaket är belagt med spån och kröns av en hög spira.

Kyrkobyggnaden

Bakgrund

Mörlunda socken var en till ytan mycket stor socken. Bodakaraum/Bockara låg i det sydöstra hörnet av denna socken och byborna hade en lång väg till kyrkan och kyrkogården. När samhället började växa på 1910-20-talet drev ett antal starka personer igenom anläggandet av en begravningsplats i samhället. Två av dem som drev frågan var kommunalmannen Josef Carlsson och godsägaren Viktor Carlberg. Begravningsplatsen stod klar 1933. Året efter att begravningsplatsen stod klar byggdes klockstapeln. Planerna på att också bygga ett kapell verkar tidigt ha funnits med i planeringen. Dessa sattes i verket 1938.

Exteriör

Bockara kyrka är orienterad i nord-sydlig riktning med ingång i norr och en rakavslutad absid i söder. Sakristian ligger i öster och vapenhuset i norr.

Taket är högt med stora takytor och utskjutande takutsprång. Det är belagt med skiffer. Vidnockarna sitter förgyllda smideskors. Hängrännor och stuprör är av svartmålad plåt. På kapellets östra sida, i vinkeln mot sakristian, finns en hög skorsten av rött tegel. Byggnaden är uppförd av trä och fasaderna är klädda med stående träpanel och locklister målade i falurött. Sockeln är putsad. Alla snickerier till dörrar och fönster är målade i ljust grönt.

Vapenhuset i norr har en ingång med dubbla trädörrar med ett rombiskt mönster. Över dörrarna finns ett litet rektangulärt fönster. Upp till ingången finns en trappa av granit och två ramper, en från öster och en från väster. Alla har smidda handledare målade i svart. Långhuset har i öster och väster först ett rektangulärt fönster och därefter två respektive tre breda rundbågiga fönster. På den norra gaveln finns två runda fönster. Absiden i söder har två små rektangulära fönster, ett mot öster och ett mot väster. Sakristian har ingång med en trädörr med samma mönster som dörrarna i norr och ett rektangulärt fönster mot öster.

Under absiden med ingång från söder finns en bisättningskällare som idag används som förråd för kyrkogården. Pannrummet är beläget under sakristian med ingång från söder.

Bockara kyrka ritades av arkitekten Johannes Dahl, Tranås. Förutom Bockara kyrka ritade han ett mindre antal små kyrkor och kapell i Jönköpings län. Av dessa är Örserums kyrka i Gränna från 1937 den som stilmässigt har flest likheter med Bockara kyrka. Johannes Dahl har också varit involverad i flera av 1930-60-talets stora kyrkorestaureringar. Det var framförallt i norra delen av Kalmar län som han anlätades. Två av de kyrkor där han ledde restaureringsarbeten är Hjorteds kyrka och Västra Eds kyrka. Bockara kapell byggdes i en tid när flera mindre kyrkor och kapell uppfördes. De byggdes i nya små samhällen t.ex. Trekanten och Bockara eller i anslutning till städernas nya begravningsplatser t.ex. Norra kyrkogården i Kalmar och Skogskyrkogården i Nybro.

Flera av de kapell och kyrkor som byggdes vid den här tiden har klara influenser av medeltida svenska trä- och stenkyrkor. Exempel är Flemmingelands kapell i Madesjö socken och S:t Olofs kyrka i Trekanten, Ljungby socken. Båda dessa exempel ritades av Kalmars förste stadsarkitekt J Fred Olson som uppenbarligen har hämtat inspirationen från Kalmars traktens medeltida stenkyrkor. Bockara kyrka har flera likheter med dessa byggnader. Det branta, stora taket är en. En annan är smidesdekorationerna i nockarna vilket är ett dekorelement som ofta

ses på 1600-talets avbildningar av medeltida kyrkor. Även byggnadens planlösning är ett medeltida drag. Varje funktion i byggnaden utgör en egen del och detta kan tydligt avläsas i byggnadens exteriör. Vapenhuset, absiden och sakristian är alla olika byggnadsdelar som sammankopplats med byggnadens centrala del dvs långhuset. Exteriört skulle stilen kunna kallas nationalromantisk. Typiska drag för denna stil är de småspröjsade fönstren, träpanelen, valet av inhemska material i form av trä och skiffer samt färgsättningen i rött och grönt. Exteriört är tillkomsten av en handikappramp vid ingången i norr den ända förändring som gjorts.

Interiör

Interiört har långhuset ett trepassformat trätak målat i ljust blått. En kraftig taklist målad i två orangea nyanser markerar gränsen mellan tak och vägg. Väggarna är putsade och avfärgade i vitt och golvet belagt med lackat trä. I gången ligger en grå matta. Korgolvet är upphöjt ett steg i höjd med den första bänkraden och något längre in i koret ytterligare ett steg. Absiden är höjd ytterligare ett steg över korgolvet. Vid korets västra sida finns dopplatsen och stolar för kören. Predikstolen, målad i grönt, rött och grått med klarblåa speglar. Ingång till sakristian finns i korets östra del. Altarringen är öppen med kvadratiska spjälor och hörnpelare lika läktarens pelare. Det fristående, murade altarbordet är putsat och avfärgat i vitt. Över altaret hänger ett krucifix. De båda rektangulära fönstren i absiden har färgat glas. I öster är färgerna gröna och röda och i väster lila och gula. Detta skapar ett märkligt ljus i absiden.

Bänkinredningen är öppen och fördelad på två kvarter längs med ytterväggarna. Sittbänkarna är målade i grått, skärmarna i grönt och gavlarna är marmorerade i grönt. Överliggare är målade i en orangebrun nyans. Bänkarna går ända ut till kyrkans väggar. Under läktaren i öster finns bänkar ända fram till läktarunderbyggnadens vägg. I väster är två bänkrader borttagna för att bereda plats för ljusbärare i svartmålat smide och vagn för psalmböcker. Läktarunderbyggnaderna går inte ända ut till långhusets vägg vilket gör att ljuset från de två fönstren längst bak i kyrkan når in i kyrkorummet. Läktarunderbyggnaden är inklädd med stående träpanel målad i vitt.

Läktaren bärs upp av två pelare och två pilastrar målade i orange. De avslutas med enkelt skurna impostor i rött och guld. I pelarna och pilastrarnas förlängningar finns pilastrar som delar in läktarbröstningen i tre fält. Dessa pilastrar är målade i en orangebrun nyans och har förgyllds kannelyrer. Läktarbröstningens fält är målade i grönt med brun överliggare och bas. På läktaren står orgeln med fristående spelbord. I väster finns gradänger och bänkar lika övriga bänkar. Golvet är här belagt med lackat trä. I öster finns lösa stolar och golvet är här belagt med en brunmelerad heltäckningsmatta. Till läktaren kommer man via en trätrappa från vapenhuset. Via trappan når man också ett förråd över vapenhuset.

Sakristian är placerad öster om koret. Golvet är belagt med lackat trä och väggar och tak avfärgade i vitt. I sakristian finns en mindre arbetsplats samt förvaringssskåp.

Även vapenhusets golv är belagt med lackat trä. Väggar och tak är putsade och avfärgade i vitt. Ytterdörrarnas insidor samt dörrar till förråd och mot kyrkorummet är målade i grått.

Två perioder präglar idag Bockara kyrka. Den första är kyrkans tillblivelsetid. Från denna tid härstammar en stor del av kyrkans inventarier, men framförallt kyrkorummets form och planlösning. De nationalromantiska dragen och inspirationen från medeltidens

kyrkobyggnader finns här men är inte så tydliga som i kyrkans exteriör. Planlösningen och de spröjsade fönstren är dock två sådana drag. Bland inventarierna har dopfunten tydliga nationalromantiska influenser. Ett drag vanligt för 1930-40-talets kyrkor är det tre delade taket, här i form av en trepass. I övrigt representerar de ursprungliga inventarierna en modern tolkning av nyklassicismen med symmetri och enkelhet. Dekoren är sparsmakad och genomförs oftast genom färgsättningen. Färgsättningen förändrades vid restaureringen av kyrkan 1990 och är idag kraftfullare och mer variationsrik än tidigare. 1990-talets restaurering representerar den andra perioden som idag präglar Bockara kyrka. Färgsättningen i våra kyrkor blev under denna period starkare och färgerna används idag såväl symboliskt som för att skapa ett intressant rum. Vid restaureringen 1990 omgestaltades koret och absiden. Altarbordet gjordes fristående och en ny altarring skapade en större öppenhet och bättre kontakt mellan prästen och församlingen. I koret bereddes mer plats för kören och det blev lättare att nå predikstolen genom den nya trappan från koret. Under läktaren tillkom utrymmen för toaletter och kapprum. Alla de här förändringarna är typiska för kyrkorenoveringar under 1900-talets andra hälft och många av länets kyrkor har genomgått samma förändringar. De är betingade av en ny syn på gudstjänstens utformning och krav på komfort.

Inventarier

Kyrkorummet har tämligen få inventarier. Det är främst ljusbärare som sätter sin prägel på kyrkorummet. Över huvudgången hänger tre ljuskronor i mässing. I absidens båda hörn står två sjuarmade, svarta smidesljusstakar samt i öster en stol för prästen.

Sammanfattning

Bockara kyrka och kyrkogård ligger i västra utkanten av Bockara samhälle söder om väg 23 mellan Högsby och Oskarshamn. Både på och omkring kyrkogården växer tallskog och öster om kyrkogården ligger församlingshemmet.

Bockara kyrka är exteriört en välbevarad representant för 1930-talets kyrkobyggnade som ofta hade medeltida influenser. Kyrkans närmast nationalromantiska stil är anpassad efter platsens förutsättningar. Den omgivande kyrkogården har partier av naturmark med tallskog något som passar väl ihop med nationalromantikens vurm för det ursvenska. Exteriört är handikappanpassningen av ingången i norr den ända förändring som gjorts sedan kyrkan uppfördes.

Interiört har kyrkan genomgått flera förändringar än exteriört. Främst präglas kyrkan av 1990-talets renovering. De förändringar som gjordes var dels betingade av praktiska orsaker dels av en förändrad syn på liturgin. Till den första kategorin räknas behovet av toaletter i kyrkan, mer förvaring i sakristian och den nya trappan till predikstolen medan det utflyttade altarbordet och den öppna altarringen är ett uttryck för en starkare koppling mellan prästen och församlingen. Andra åtgärder som den nya färgsättningen och de nya fönstren i absiden har förändrat uttrycket i kyrkorummet och det färgade glaset i absidens fönster påverkar starkt upplevelsen av interiören och dess färgsättning.

Bockara kyrka och kyrkogård är också ett uttryck för det framväxande samhället Bockara. I början av 1900-talet omvandlades den lantliga byn till ett mindre samhälle med industrier. Inflyttningen gjorde att behovet av en egen kyrka växte fram. Idag kan kyrkan därför ses som en symbol för sin tids framtidstro i Bockara.

Källförteckning

ATA Antikvarisk-topografiska arkivet, Riksantikvarieämbetet.

KLM Kalmar läns museums arkiv.

Kyrkobyggnader 1760-1860 del 2 Småland och Öland. Riksantikvarieämbetet och kungl. Vitterhets- och Historieakademien, Stockholm 1993.

Lindahl Göran, Högkyrkligt lågkyrkligt frikyrkligt, Diakonistyrelsens bokförlag 1955.

Nationalencyklopedin på nätet.

<http://www.nashult.se/index.asp?mainId=34&secId=35> 2006-10-06